

УДК 378.011.3-051:373.3]:005.6

DOI: 10.32820/2074-8922-2019-65-156-164

ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ОСНОВА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

©Притуляк Л. М.

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Інформація про автора:

Притуляк Людмила Миколаївна: ORCID: 0000-0003-2031-152X; Lprytulyak@gmail.com

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти, КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, провулок Руставелі, 7, м. Харків, 61001, Україна.

У статті розглянуто сутність дефініцій «взаємодія», «педагогічна взаємодія», «педагогічне спілкування». Зосереджено увагу на умовах ефективної організації педагогічної взаємодії викладача та майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. На основі вивчення наукових джерел із цього питання аналізуються основні підходи до інтерпретації сутності зазначених дефініцій і розкривається їх зміст. Визначено, що основне завдання закладу вищої педагогічної освіти – формування особистості майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. Викладач вищої школи значно впливає на професійну підготовку майбутніх вихователів на всіх етапах їх навчання. Здійснюючи освітню діяльність, він повинен демонструвати загальну культуру поведінки, зокрема спілкування та комунікації, студентам, які потім будуть реалізовувати свою комунікативну культуру в професійній діяльності, спілкуючись зі суб'єктами освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Зазначено, що саме викладач повинен розуміти наслідки некоректної організації педагогічного спілкування і складності рішення проблем комунікації. З'ясовано, що ключовою складовою якісної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є педагогічна взаємодія, що трактується як взаємодія, яка забезпечує не тільки цілісність, необхідну для повноцінної реалізації системи професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, але й створює умови для їх подальшого розвитку, оптимальної адаптації до динамічного освітнього середовища. Наголошено, що педагогічна взаємодія не повинна носити авторитарний характер, вона має бути заснована на принципі співпраці та партнерстві у відносинах між викладачем і студентами, що полягає в їхній спільній розвивальній діяльності, яка характеризується взаєморозумінням, колективним аналізом перебігу та результатів цієї діяльності. Педагогічна взаємодія відкриває можливості самореалізації особистості та її самоорганізації в майбутній професійній діяльності. Визначено, що відносини між викладачем і студентом розкриваються та реалізуються в педагогічному спілкуванні, що трактується як сукупність методів і засобів, які забезпечують реалізацію цілей і завдань підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та визначають характер взаємодії викладача та студентів.

Ключові слова: педагогічна взаємодія, майбутній вихователь, заклад дошкільної освіти, викладач, студент.

Притуляк Л.М. «Педагогическое взаимодействие как основа качественной подготовки будущих воспитателей учреждений дошкольного образования».

В статье рассмотрена сущность дефиниций «взаимодействие», «педагогическое взаимодействие», «педагогическое общение». Сосредоточено внимание на условия эффективной организации педагогического взаимодействия преподавателя и будущих воспитателей учреждений дошкольного образования. На основе изучения научных источников по этому вопросу анализируются основные подходы к интерпретации сущности указанных дефиниций и раскрывается их содержание. Определено, что основная задача учреждения высшего педагогического образования – формирование личности будущего воспитателя заведения дошкольного образования. Преподаватель высшей школы значительно влияет на профессиональную подготовку будущих воспитателей на всех этапах их обучения. Осуществляя образовательную деятельность, он должен демонстрировать общую культуру поведения, в частности, общения и коммуникации, студентам, которые потом будут реализовывать свою коммуникативную культуру в профессиональной деятельности, общаясь с субъектами образовательного процесса учреждения дошкольного образования. Отмечено, что именно преподаватель должен понимать последствия некорректной организации педагогического общения и сложности решения проблем коммуникации. Выяснено, что ключевой составляющей качественной подготовки будущих воспитателей учреждений дошкольного образования является педагогическое

взаимодействие, которое трактуется как взаимодействие, которое обеспечивает не только целостность, необходимую для полноценной реализации системы профессиональной подготовки будущих воспитателей учреждений дошкольного образования, но и создает условия для их дальнейшего развития, оптимальной адаптации к динамичной образовательной среде. Отмечено, что педагогическое взаимодействие не должно носить авторитарный характер, оно должно быть основано на принципе сотрудничества и партнерстве в отношениях между преподавателем и студентами, заключается в их совместной развивающей деятельности, которая характеризуется взаимопониманием, коллективным анализом хода и результатов этой деятельности. Педагогическое взаимодействие открывает возможности самореализации личности и ее самоорганизации в будущей профессиональной деятельности. Определено, что отношения между преподавателем и студентом раскрываются и реализуются в педагогическом общении, что трактуется как совокупность методов и средств, обеспечивающих реализацию целей и задач подготовки будущих воспитателей учреждений дошкольного образования и определяют характер взаимодействия преподавателя и студентов.

Ключевые слова: педагогическое взаимодействие, будущий воспитатель, заведение дошкольного образования, преподаватель, студент.

L.Prytuliak "Pedagogical interaction as a basis for quality training of future preschool education teachers"

The essence of the definitions of «interaction», «pedagogical interaction», and «pedagogical communication» is considered in the article. Particular attention is paid to the conditions of effective organization of pedagogical interaction between the university teacher and future preschool teachers. Based on the study of scientific sources on this issue, primary approaches to the interpretation of the essence of these definitions are analyzed and their content is revealed. It is determined that the main task of the institution of higher pedagogical education is to develop the personality of the future preschool teacher. Higher education teachers significantly influence vocational training of future pedagogues at all stages of their education. While carrying out educational activities, professors should demonstrate a general culture of behavior, in particular communicative and interactive, to students who will then realize their communicative culture in their own professional activities when communicating with the subjects of the educational process of the institution of preschool education. It is stated that it is the university teacher who must understand the consequences of improper organization of pedagogical communication and the complexity of solving communication problems. It has been found out that the key component of quality training of future preschool educators is pedagogical interaction, which is interpreted as interaction that provides not only the integrity necessary for the full implementation of the system of vocational training of future preschool educators, but also creates conditions for their further professional development and optimal adaptation to a dynamic educational environment. It is emphasized that pedagogical interaction should not be authoritarian but should be based on the principle of cooperation and partnership in the relationship between the teacher and students, which consists in their joint developmental activity, characterized by mutual understanding, collective analysis of the course and results of these activities. Pedagogical interaction opens opportunities for self-realization of the individual and his or her self-organization in future professional activity. It is determined that relationships between the teacher and students are best revealed and implemented in pedagogical communication, which is interpreted as a set of methods and means that ensure the realization of the goals and tasks of formal training of future preschool teachers and determine the nature of interaction between the teacher and students.

Keywords: pedagogical interaction, future tutor, institution of preschool education, teacher, student.

Актуальність теми дослідження.

Дитина як особистість починає формуватися з раннього дитинства. Саме в ранньому віці вона починає пізнавати навколишній світ, освоювати різноманітні дії з предметами. У дітей у ранньому віці формується розуміння мови, вони отримують безцінний досвід емоційного спілкування з однолітками та дорослими.

Таким чином, дошкільне дитинство – дуже важлива частина життя людини, яка має

надзвичайно важливе значення в становленні особистості [18]. Без повноцінного дитинства подальше життя буде недостатньо повним. Основна цінність дошкільного дитинства полягає не тільки в поєднанні вікових особливостей, але й в індивідуальному підході у вихованні, навчанні – усе це забезпечить позитивний результат в емоційному та психологічному розвитку дитини. Це підтверджує Міжнародна стандартна класифікація освіти, в якій уперше до

традиційної класифікації рівнів освіти внесено новий – нульовий рівень: освіта дітей раннього віку, освітній розвиток дітей раннього віку та допочаткова (дошкільна) освіта.

Виховання, навчання, розвиток і становлення дошкільнят у закладі дошкільної освіти здійснює вихователь. З огляду на керівну роль вихователя в освітньому процесі закладу суспільство пред'являє до нього високі вимоги, які носять об'єктивний характер і стосуються особистості вихователя відповідно до моральних норм суспільства, а, головне, рівня знань у сфері дошкільної освіти. У зв'язку з цим основною метою вищої педагогічної освіти сьогодні є якісна підготовка майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, компетентного, відповідального та конкурентоздатного на ринку праці, який вільно володіє своєю професією та орієнтується в суміжних галузях знань, готового до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності [17].

Підвищенню рівня підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, розкриттю їх творчого потенціалу, розвитку комунікативної культури, активності й ініціативи сприяє новий підхід до підготовки майбутніх педагогів, пов'язаний із розвитком педагогічно доцільних відносин із викладачами в системі налагодження ними педагогічної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вдосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти досліджено в працях Л. Артемової, Г. Беленької, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Ємчик, К. Крутій, Т. Поніманської та інших.

Поняття та сутність взаємодії вивчали І. Андрощук, Ю. Безуса, В. Грішко-Дунаєвська та інші. Проблеми педагогічної взаємодії розглядали Б. Грудинін, Л. Романкова, І. Хань та інші. Організація педагогічної взаємодії в освітньому процесі в закладах освіти розкрито в працях О. Гончар, Г. Дегтярьової, Н. Кипиченко, В. Коноваленко, Г. Пономарьової, А. Харківської та інших. Науковці зазначають, що педагогічна взаємодія спрямована на особистісне та професійне зростання і педагогів, і студентів. О. Коржук наголошує на тому, що успішне та ефективне розгортання педагогічної взаємодії можливе за сформованості стійкого позитивного ставлення педагога до молоді, основу якого складає любов та чуйність педагога [12].

Однак, на нашу думку, не достатньо розглянуто педагогічну взаємодію викладачів і майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, яка впливає на їхню підготовку.

Мета статті – проаналізувати актуальність організації педагогічної взаємодії як основи якісної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до сучасних умов і змін, які відбулися в системі дошкільної освіти, підвищилися вимоги до особистісного та професійного розвитку вихователя закладу дошкільної освіти. Наразі метою дошкільної освіти є не тільки накопичення знань, умінь і навичок у дітей дошкільного віку, а й створення умов їх особистісного розвитку, що відкриває можливості для їхньої позитивної соціалізації. Тобто сучасне молоде покоління повинно засвоювати певний обсяг знань, учитися співпрацювати, захищати та поважати людську гідність, планувати й оцінювати власну діяльність, вільно спілкуватися державною та іноземною мовами, висловлювати усно або письмово свої думки, креативно та продуктивно сприймати і реалізовувати сучасні зміни.

Отже, навчання, виховання та розвиток молодого покоління, збереження унікальності та самоцінності дошкільного дитинства як важливого етапу становлення особистості є суспільною цінністю, тому якісна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти – соціальне замовлення суспільства. Вища освіта за спеціальністю «012. Дошкільна освіта» повинна орієнтуватися на сучасні виклики та включати їх в зміст професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Організація освітнього процесу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти полягає у створенні та реалізації психолого-педагогічного супроводу від навчально-пізнавальної до професійно-педагогічної діяльності, визначенні завдань і напрямів індивідуального розвитку кожного студента, формуванні стилю відносин на основі активної взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу. У процесі професійної підготовки система вищої освіти покликана виконувати такі завдання: формування та розвиток професійних, комунікативних, творчих якостей студента, мобільності, розкриття його особистості. Важливо стимулювати студентів, проявляти бажання до створення передумов для розкриття їх професійних можливостей.

Якість освітнього процесу в закладі вищої педагогічної освіти нерозривно пов'язана та багато в чому визначається характером взаємодії викладача та майбутніх фахівців сфери дошкільної освіти. Від цього залежать рівень підготовки майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, успішність його професійної діяльності, а також успішність професійної самореалізації та самовдосконалення викладача. Тому проблема підвищення ефективності педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу в закладі вищої освіти набуває особливої значущості.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» запропоновано таке визначення поняття «взаємодія»: це «взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь; ... взаємний вплив тіл чи частинок, який зумовлює зміну стану їхнього руху [3, с. 124].

Р. Ляшук визначає взаємодію як одну із «закономірностей існування світу, яка є результатом і виявом універсальної взаємодії всіх предметів та явищ і виражає єдність усіх елементів та властивостей у кожній цілісній системі, а також нескінченно різні зв'язки та відносини самої системи з іншими оточуючими її системами чи явищами» [8, с. 186].

І. Андрощук розглядає взаємодію як «широкий загальний термін, що позначає таку спільну дію кількох об'єктів або суб'єктів, при якій результат дії одного з них впливає на інші». Науковець наголошує на тому, що «категорія «взаємодія» охоплює всі види соціальних процесів і людської діяльності (працю, пізнання, спілкування, виховання, навчання тощо), вказуючи на взаємний зв'язок соціальних явищ як на рівні суспільства в цілому, так і на рівні функціонування його окремих груп та індивідів» [2, с. 16].

Л. Зінченко та Н. Шаповалова зазначають, що взаємодія – «сукупність процесів впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємозумовленість і зміна стану ...; інтегрована соціально-педагогічна система, що об'єднує взаємодіючі між собою структури чи процеси ...; реалізація зв'язків і відносин установи та групи ...; процес, що виникає за певних умов і триває протягом певного періоду ...; процес безпосереднього або опосередкованого впливу соціальних суб'єктів один на одного, що породжує їх взаємну зумовленість і зв'язок; організація спільних дій соціальних суб'єктів, що дозволяє групі реалізувати загальну для її членів діяльність» [7].

Отже, взаємодія означає вплив об'єктів один на одного. До того ж взаємодія передбачає, що кожен із цих об'єктів також перебуває у взаємній дії з іншими. Для людини це характерно в прагненні взаємодіяти з різними об'єктами навколишнього середовища. Через взаємодію особистість осмислює природні та суспільні явища, процеси, визначає сутнісні і змістові характеристики свого мислення й поведінки. Із цим поняттям пов'язана й потреба людини до спілкування, навчання, виховання та власного особистісного розвитку.

Педагогічна наука оперує поняттям «педагогічна взаємодія», яка є однією з провідних категорій педагогіки. Це поняття зустрічається в різних наукових дослідженнях, присвячених висвітленню особливостей освітнього процесу, особливостей педагогічного спілкування та інших питань педагогічної діяльності.

Л. Ковальчук педагогічну взаємодію розуміє як «систему синергетичної взаємодії суб'єктів навчального процесу, що розгортається на рівні різних діяльнісних підсистем і спрямована на навчання, освіту, виховання, розвиток, формування особистості» [9, с. 21].

На думку Р. Савченко, педагогічна взаємодія – особистісний контакт учасників освітнього процесу, що є наслідком взаємних змін їх поведінки, діяльності, стосунків, настанов внаслідок закономірного почергового впливу учасників. Контакт може бути аудиторним або позааудиторним, приватним або публічним, короткочасним або тривалим, вербальним або невербальним [16].

В. Коноваленко розуміє педагогічну взаємодію як узгоджену «діяльність суб'єктів в умовах педагогічного процесу, що базується на гуманістичних засадах та спрямована на досягнення спільних цілей і успіху в розв'язанні поставлених завдань» [10, с. 21].

О. Матвієнко зазначає, що педагогічна взаємодія – «детермінований освітньою ситуацією, опосередкований соціально-психічними процесами зв'язок суб'єктів освіти, що веде до кількісних і/або якісних змін якостей і станів цих суб'єктів» [14, с. 44].

На думку Б. Грудиніна, педагогічна взаємодія учасників освітнього – система взаємного впливу суб'єктів, залучених до спільної цілеспрямованої діяльності на базі професійної освіти. Така діяльність відбувається через взаємоузгоджені дії агентів навчального процесу в ході педагогічної комунікативної акції [6].

Н. Черепаня наголошує на тому, що саме педагогічна взаємодія передбачає навмисний контакт (тривалий або тимчасовий) викладача та студентів, наслідком якого є взаємні зміни в їх відносинах, поведінці та діяльності [19].

Педагогічний потенціал педагогічної взаємодії відкриває широкі перспективи для вдосконалення всієї системи вищої освіти, для поглиблення професіоналізму, для формування нової концепції взаємодії суб'єктів освітнього процесу в цілому. У межах цієї взаємодії між двома сторонами педагогічної діяльності складаються певні відносини. У відносинах може домінувати співпраця, увага, турбота або диктатура тощо.

Здатність до педагогічної взаємодії означає універсальну особливість викладача, характерну для виконання його функцій у педагогічному процесі впливати на студентів у спільній з ними діяльності. Від здатності педагога організувати спільну діяльність залежить можливість досягти бажаних результатів щодо якісної підготовки майбутніх вихователів.

Отже, педагогічну взаємодію слід розуміти як взаємодію, що забезпечує не тільки цілісність, необхідну для повноцінної реалізації системи професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, але й створює умови для їх подальшого розвитку, оптимальної адаптації до динамічного освітнього середовища.

Взаємодія включає в себе контакт в діаді (два учасники, прямо або опосередковано включені в освітній процес), тріаді (три і більша кількість учасників освітнього процесу: викладач, студент, студенти, завідувач кафедри, декан та інші учасники), групі (студентський або педагогічний колектив). Отже, залежно від конкретної ситуації кількість сторін, які беруть участь в педагогічній взаємодії, взаємодія може трактуватися по-різному, без обов'язкового посилення на двобічність.

До форм педагогічної взаємодії В. Коноваленко відносить такі: вплив (спрямована на окремий суб'єкт діяльності); педагогічна підтримка (спрямована на створення умов для процесу розробки, прогнозування, реалізації результатів індивідуальної стратегії поведінки студента задля вирішення значущих проблем); навчальне спілкування (охоплює обмін інформацією між суб'єктами спілкування, її сприйняття та пізнання й передбачає вплив і взаємодію учасників задля досягнення спільної мети); педагогічний супровід (виявляється у

готовності викладача адекватно відреагувати на емоційний дискомфорт студента щодо вирішення навчальних завдань); навчальне співробітництво (ґрунтується на взаєморозумінні й спільності інтересів, метою якої є демократизація відносин її учасників) [11].

О. Гончар виділяє п'ять форм педагогічної взаємодії: парна (форма взаємодії між викладачем і студентом або студентом і студентом, де один говорить, а інший слухає), фронтальна (форма взаємодії, де один говорить, а інші слухають), колективна (форма взаємодії різних людей, де спілкування відбувається по черзі один з одним, головним чином у парах), групова (форма взаємодії між мінімум трьома або більше учасниками), опосередкована [5].

Застосовуючи будь-яку форму педагогічної взаємодії, суб'єкти повинні проявляти такі професійно важливі якості: повага до особистості, наявність потреби та вміння спілкуватися, комунікативних якостей, здатність емоційної участі й розуміння, вміння швидко та правильно орієнтуватися в стандартних і нестандартних ситуаціях, швидко змінювати мовленнєвий вплив незалежно від індивідуальних особливостей особистості; вміння відчувати та підтримувати зворотний зв'язок у спілкування.

Існують три моделі педагогічної взаємодії, на основі яких виникає протиріччя між метою та завданнями, які ставлять викладачі, і тією метою та завданнями, які переслідують студенти в певний момент часу. Перша модель базується на суб'єкт-об'єктних зв'язках, де реалізується принцип домінування викладача. Друга модель заснована на суб'єкт-суб'єктних зв'язках, де реалізується принцип рівності сторін взаємодії. Третя модель базується на суб'єкт-об'єктних зв'язках і передбачає підрядну позицію викладача [19].

Для системи «викладач – майбутні вихователі закладів дошкільної освіти» властиві такі механізми розгортання педагогічної взаємодії [2]:

- взаємини (педагогічна взаємодія сприяє активізації взаємної діяльності, формує суб'єкт-суб'єктні взаємини між викладачем і студентом, які здатні до самоорганізації й самореалізації, та, впливаючи один на одного, якісно змінюються);

- зв'язки (вони характеризують характер змін, ступінь активності кожного із суб'єктів у педагогічній взаємодії);

- педагогічний вплив (вплив – це активна дія, яка виявляється на об'єкт або

суб'єкт з метою її зміни, тобто в процесі педагогічної взаємодії передбачено активні дії викладача, який, прагнучи досягти намічених цілей, вирішити конкретні завдання в освітньому процесі, використовує заохочення, переконання, створення ситуації успіху та інші форми, методи, методики);

- взаєморозуміння (у процесі педагогічної взаємодії з'являється взаєморозуміння, яке визначається як система почуттів і взаємовідносин, що дозволяють узгоджено досягти спільних цілей, максимально сприяючи дотриманню довіри й інтересів, надаючи можливість для саморозкриття здібностей і викладача, і студента);

- координація (цей механізм взаємодії пов'язаний з пошуком засобів, що забезпечують відповідність, сполучуваність у діях, узгодженість в операціях);

- кооперація (суб'єкти взаємодії беруть участь у виконанні спільних проєктів або різних, але пов'язаних між собою завдань).

Педагогічна взаємодія неможлива без педагогічного спілкування, відносини між викладачем і студентом розкриваються та реалізуються в спілкуванні.

Педагогічне спілкування – сукупність методів і засобів, які забезпечують реалізацію цілей і завдань підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та визначають характер взаємодії викладача та студентів. Важливою характеристикою педагогічного спілкування є стиль. Стиль – це індивідуально-типологічні особливості взаємодії викладача та студентів, що враховують особливості комунікативних можливостей педагога, рівень його взаємин зі студентами, особисту творчу індивідуальність, особливості студентського колективу [15].

Г. Мешко виокремлює такі стилі педагогічного спілкування: особистісно-м'який (викладачі налагоджують зі студентами емоційно-особистісні взаємини, а їх педагогічне спілкування відзначається м'якістю та делікатністю); формально-жорсткий (викладачі надають перевагу спілкуванню зі студентами на формально-рольовому рівні і характеризуються жорсткістю та авторитарністю); системно-цілісний («гнучкі» викладачі однаково успішно використовують і м'які, і жорсткі операції на рівні емоційно-особистісного спілкування та на діловому рівні). Найефективнішим стилем науковець вважає системно-цілісний [15].

В. Галуз'як у своєму дослідженні «Мотиваційно-ціннісні детермінанти індивідуального стилю педагогічного спілкування» [4] визначає вісім стилів педагогічного спілкування: авторитетний (відкритий, домінантний, дружлюбний); діловий (закритий, домінантний, дружлюбний); зверхній (закритий, домінантний, недружлюбний); конформний (відкритий, пасивний, дружлюбний); байдужий (відкритий, пасивний, недружлюбний); відчужений (закритий, пасивний, недружлюбний); формально-толерантний (закритий, пасивний, дружлюбний); агресивний (відкритий, домінантний, недружлюбний). Найбільш продуктивним стилем педагогічного спілкування є авторитетний, у якому вимогливість, впливовість і послідовність викладача поєднується з доброзичливістю, прийняттям студентів та особистісною відкритістю, конгруентністю спілкування.

На думку Н. Кузьменко та В. Самусенко, існують такі основні стилі спілкування: примітивний (в основу ставлення до студента покладено примітивні правила й реакції поведінки; студент для викладача виступає засобом досягнення мети); маніпулятивний (викладач дотримується стандартів етикету, але така поведінка є поверхневою; студент як самостійний об'єкт відчуває байдужість викладача й залишається об'єктом маніпуляцій); діловий (викладач бере до уваги особистісні характеристики студента лише в контексті ефективної діяльності; викладач дотримується правил етикету, визнає за студентом право на самостійність); особистісний (спілкування базується на глибокій зацікавленості у студентові, визнанні його самостійності; викладач поважає студентів, уся його діяльність спрямована на розвиток духовності; студент довіряє викладачеві, який є авторитетом і найкращим посередником між ним і знаннями). Учені наголошують: «Примітивний і маніпулятивний стилі педагогічного спілкування вважаються найбільш деструктивними й не сприяють ефективній комунікації, натомість діловий, а найбільше – особистісний базуються на увазі до особистості адресата й можуть допомогти викладачеві у вибудовуванні конструктивних відносин зі студентами» [13, с. 47].

Отже, викладач і студент – майбутній вихователь закладу дошкільної освіти належать до позицій, що різняться за віком і поколінням, і забезпечують механізм передачі накопичених знань, умінь і навичок від старших до молодих.

Очевидно, що викладач є більш досвідченим учасником педагогічної взаємодії, що виражається в його комунікативному лідерстві, але водночас пріоритет все ж віддається двосторонній комунікації та співпраці.

Отже, до найбільш ефективних стратегій педагогічної взаємодії слід віднести співпрацю, що спрямована на задоволення інтересів обох сторін. Співпраця викладача і студента передбачає їх спільну розвивальну діяльність, яка характеризується взаєморозумінням, колективним аналізом перебігу та результатів цієї діяльності.

Основними ознаками співпраці є цілеспрямованість (прагнення до спільної мети), умотивованість (активне, зацікавлене ставлення до спільної діяльності), цілісність (взаємопов'язаність учасників спільної діяльності), структурованість (чіткий розподіл функцій, прав, обов'язків, відповідальності), узгодженість (узгодження дій учасників спільної діяльності, низький рівень конфліктності), організованість (планованість діяльності, здатність до управління та самоврядування), результативність (здатність досягати результату) [1].

Співпраця необхідна для того, щоб майбутні вихователі закладів дошкільної освіти набували відповідні знання та способи діяльності, досвід спілкування й соціальної активності, навчилися працювати і в колективі, і малій групі, й індивідуально.

Для здійснення успішної педагогічної взаємодії викладачі та майбутні вихователі закладів дошкільної освіти повинні усвідомити, що вони рівноправні суб'єкти освітнього процесу. Ця взаємодія буде ефективно розвиватися в разі відповідного педагогічного підходу, заснованого на партнерстві, до конструювання й організації освітнього процесу, що полягатиме у вивченні й оцінюванні загального стану педагогічної взаємодії викладачів і студентів, аналізі їх відносин, виявленні протиріч, конфліктів, визначенні основних шляхів подальшої взаємодії на різних етапах освітнього процесу, конструюванні та реалізації нових форм взаємодії в конкретних умовах між викладачами і студентами, аналізі й оцінюванні

Список використаних джерел

1. Алфімов Д. В. Міжшкільний простір у вихованні лідерських якостей школярів / Д. В. Алфімов // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. – 2013. – Вип. 3. – С. 3–11.
2. Андрощук І. В. Взаємодія як педагогічна категорія / І. В. Андрощук // *Педагогічний дискурс*. – 2013. – Вип. 14. – С. 15–19.

отриманих результатів як з боку викладачів, так і студентів. Оволодіння таким підходом вимагає відповідної психологічної, моральної та практичної готовності як викладачів, так і студентів. У суб'єктів повинно виникнути бажання самовдосконалюватися та саморозвиватися у взаємодії один з одним не тільки професійно, а й особистісно.

Поняття співпраці в педагогіці поєднана з поняттям гуманізації освіти. Загальновизнано, що гуманізація означає формування системи морально-ціннісних орієнтирів особистості, створення необхідних умов для становлення в студентів якостей, які допомагають розвивати себе як неповторну індивідуальність зі своїми запитами та здібностями.

Головною ідеєю гуманістичного підходу є визнання цінності людини як особистості, його самовизначення, творче самовираження й реалізація саморозвитку. Відповідно, основу гуманізації освіти становить особистісно-орієнтований підхід до майбутніх вихователів, що передбачає етичні відносини взаємної поваги кожної особистості, які будуються на визнанні суверенітету особистості, її індивідуальності, свободи вибору думок, бажань, інтересів тощо.

У центрі гуманізації лежить взаємодія викладача і студентів. Гуманізація відносин вирішує такі завдання: створення відносин довіри між викладачем і майбутніми вихователями закладів дошкільної освіти; забезпечення їх співпраці в прийнятті рішень; допомога викладачеві та студентам в особистісному та професійному розвитку. У ситуаціях, під час яких викладач розуміє та приймає внутрішній світ студентів, природно поводить та доброзичливо ставиться до студентів, він створює всі необхідні умови для гуманістичного спілкування.

Висновки. Отже, педагогічна взаємодія є вирішальним чинником ефективності освітнього процесу в закладі вищої освіти та підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Спільна діяльність викладачів і студентів, їх партнерські відносини створюють необхідні умови для розвитку професійних і особистісних якостей особистості, становлення професіонала в освітньому просторі.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.

4. Галузяк В. М. Мотиваційно-ціннісні детермінанти індивідуального стилю педагогічного спілкування: автореф. дис. ... канд. псих. наук : спец. 19.00.07 / В. М. Галузяк; Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Київ, 1998. – 20 с.

5. Гончар О. Форми педагогічної взаємодії учасників навчального процесу в системі вищої школи України / О. Гончар // Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Полтава, 2011. – С. 49–54.

6. Грудинін Б. О. Педагогічна взаємодія: вимоги в контексті особистісно орієнтованої освітньої парадигми / Б. О. Грудинін // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 5 (39). – С. 245–255.

7. Зінченко Л. В. Теоретичний аналіз поняття «взаємодія» як соціально-психологічний феномен [Електронний ресурс] / Л. В. Зінченко, Н. В. Шаповалова // Modern directions of theoretical and applied researches 2014. – Режим доступу : <https://www.sworld.com.ua/konfer34/749.pdf> f. – Дата звернення 04.10.2019р.

8. Ляшук Р. М. Визначення поняття взаємодії дільничних інспекторів прикордонної служби / Р. М. Ляшук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2012. – № 1. – С. 183–191.

9. Ковальчук Л. Педагогічна взаємодія викладача і студентів під час використання нових інформаційних технологій навчання у процесі вивчення педагогічних дисциплін / Л. Ковальчук // Вісник Львівського університету. – 2005. – Вип. 19, Ч. 2. – С. 17–25.

10. Коноваленко В. О. Критерії організації педагогічної взаємодії вчителя і учнів у початковій школі / В. О. Коноваленко // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. – 2013. – № 5 (264), Ч. II. – С. 21–27.

11. Коноваленко В. О. Форми педагогічної взаємодії вчителя та учнів у початковій школі [Електронний ресурс] / В. О. Коноваленко // Modern problems and ways of their solution in science, transport, production and education'2012. – Режим доступу : <https://www.sworld.com.ua/konfer29/500.pdf> – Дата звернення 04.10.2019р. .

12. Коржук О. Чуйне ставлення вихователя до дітей як засіб налагодження педагогічної взаємодії у навчально-виховному процесі ДНЗ / О. Коржук // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені В. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 34. – С. 101–107.

13. Кузьменко Н. Комунікативна культура викладача в рецепції сучасних науковців / Н. Кузьменко, В. Самусенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка. – 2017. – Вип. 1. – С. 46–50.

14. Матвієнко О. В. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної взаємодії: монографія / О. В. Матвієнко. – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 384 с.

15. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. / Г. М. Мешко. – 2-ге вид., стер. – Київ : Академвидав, 2012. – 197 с.

16. Савченко Р. Педагогічна взаємодія вихователя та музичного керівника дитячого навчального закладу: теорія і практика / Р. Савченко // Молодь і ринок. – 2011. – № 11 (82). – С. 103–107.

17. Харківська А. А. Інтегральна модель професійної компетентності педагога / А. А. Харківська // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – 2009. – № 23 (186), Ч. 3. – С. 277–281.

18. Харківська А. Психолого-педагогічна діагностика якості освіти у педагогічному закладі вищої освіти / А. Харківська // Імплементация європейських стандартів в українські освітні дослідження: збірник матеріалів III Міжнародної наукової конференції Української асоціації дослідників освіти (21 червня 2019 р.) / За ред. С. Щудло, О. Заболотної, Л. Загоруйко. – Київ ; Дрогобич : Трек-ЛТД, 2019. – С. 176–178.

19. Черепаня Н. І. Взаємодія педагога і дітей як психолого-педагогічна проблема / Н. І. Черепаня // Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 67. – С. 411–416.

References

1. Alifimov, DV 2013, 'Mizhshkilnyi prostir u vykhovanni liderskykh yakosti shkoliariv' [Interschool space in the education of leadership qualities of students], *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*, iss. 3, pp. 3-11.

2. Androshchuk, IV 2013, 'Vzaiemodiia yak pedahohichna katehoriia' [Interaction as a pedagogical category], *Pedahohichni dyskurs*, iss. 14, pp. 15-19.

3. Busel, VT (ed.) 2004, *Velyki tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language], VTF Perun, Kyiv, Irpin.

4. Haluziak, VM 1998, 'Motyvatsiino-tsinnisni determinanty individualnoho styliu pedahohichnoho spilkuvannia' [Motivational and value determinants of individual style of pedagogical communication], *Kand.ped.n. abstract, Instytut psykholohii imeni H.S. Kostiuka Akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, Kyiv.

5. Honchar, O 2011, 'Formy pedahohichnoi vzaiemodii uchasnykiv navchalnoho protsesu v systemi vyshchoi shkoly Ukrainy' [Forms of pedagogical interaction of participants of the educational process in the higher education system of Ukraine], *Pedahohichni nauky*, Poltava, pp. 49-54.

6. Hrudynin, BO 2014, 'Pedahohichna vzaiemodiia: vymohy v konteksti osobystisno oriietovanoi osvitnoi paradyhmy' [Pedagogical Interaction: Requirements in the Context of a Personally Oriented Educational Paradigm], *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, no. 5 (39), pp. 245-255.

7. Zinchenko. LV & Shapovalova, NV 2014, 'Teoretychnyi analiz poniattia «vzaiemodiia» yak sotsialno-psykholohichni fenomen' [Theoretical analysis of the concept of «interaction» as a socio-psychological phenomenon], *MODERN DIRECTIONS OF THEORETICAL AND APPLIED RESEARCHES '2014*, viewed 4 October 2019, <<https://www.sworld.com.ua/konfer34/749.pdf>>.

8. Liashuk, RM 2012, 'Vyznachennia poniattia vzaiemodii dilnychnykh inspektoriv prykordonnoi

sluzhby' [Defining the concept of interaction between the Border Inspectors], *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. Seriya yurydychna*, no. 1, pp. 183-191.

9. Kovalchuk, L 2005, 'Pedagogichna vzaiemodiia vykladacha i studentiv pid chas vykorystannia novykh informatsiinykh tekhnolohii navchannia u protsesi vyvchennia pedagogichnykh dystsyplin' [Pedagogical interaction of teacher and students in the use of new information technologies of teaching in the process of studying pedagogical disciplines.], *Visnyk Lvivskoho universytetu*, iss. 19, part 2, pp. 17-25.

10. Konovalenko, VO 2013, 'Kryterii orhanizatsii pedagogichnoi vzaiemodii vchytelia i uchniv u pochatkovii shkoli' [Criteria for organizing pedagogical interaction between primary and secondary school teachers], *Visnyk Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*, no. 5 (264), part II, pp. 21-27.

11. Konovalenko, VO 2012, 'Formy pedagogichnoi vzaiemodii vchytelia ta uchniv u pochatkovii shkoli' [Forms of pedagogical interaction between primary and secondary school teachers], *MODERN PROBLEMS AND WAYS OF THEIR SOLUTION IN SCIENCE, TRANSPORT, PRODUCTION AND EDUCATION'2012*, viewed 4 October 2019, <<https://www.sworld.com.ua/konfer29/500.pdf>>.

12. Korzhuk, O 2014, 'Chuine stavlennia vykhovatelja do ditei yak zasib nalahodzhennia pedagogichnoi vzaiemodii u navchalno-vykhovnomu protsesi DNZ' [Sensitive attitude of the teacher to the children as a means of establishing pedagogical interaction in the educational process of the educational center], *Visnyk Instytutu rozvytku dityny. Seriya: Filosofiia, pedagogika, psykholohiia*, iss. 34, pp. 101-107.

13. Kuzmenko, N & Samusenko, V 2017, 'Komunikatyvna kultura vykladacha v retseptsii

suchasnykh naukovtsiv' [Communicative teacher culture in the reception of modern scholars], *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogika*, iss. 1, pp. 46-50.

14. Matviienko, OV 2009, *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv do pedagogichnoi vzaiemodii: monohrafiia* [Preparing future teachers for pedagogical engagement: a monograph], *Natsionalnyi pedagogichnyi universytet imeni M.P. Drahomanova*, Kyiv.

15. Meshko, HM 2012, *Vstup do pedagogichnoi profesii* [Introduction to the teaching profession], 2nd edn, *Akademyvdav*, Kyiv.

16. Savchenko, R 2011, 'Pedagogichna vzaiemodiia vykhovatelja ta muzychnoho kerivnyka dytiachoho navchalnogo zakladu: teoriia i praktyka' [Pedagogical interaction between the teacher and the music director of a children's educational institution: theory and practice], *Molod i rynek*, no. 11 (82), pp. 103-107.

17. Kharkivska, AA 2009, 'Intehralna model profesiinoi kompetentnosti pedahoha', [An integral model of teacher's professional competence] *Visnyk Luhanskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka: Pedagogichni nauky*, no. 23 (186), part 3, pp. 277-281.

18. Kharkivska, A 2019, 'Psykhologo-pedahohichna diahnozyka yakosti osvity u pedahohichnomu zakladi vyshchoi osvity' [Psychological and pedagogical diagnostics of the quality of education in a pedagogical institution of higher education], *Implementatsiia yevropeiskykh standartiv v ukrainski osviti doslidzhennia*, pp. 176-178.

19. Cherepania, NI 2015, 'Vzaiemodiia pedahoha i ditei yak psykholoho-pedahohichna problema' [Interaction of teacher and children as a psychological and pedagogical problem], *Zbirnyk naukovykh prats Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Pedagogichni nauky*, iss. 67, pp. 411-416.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2019 р.